

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์

พ.ศ. ๒๕๖๑

ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ กำหนดให้จัดทำมาตรฐานคุณวุฒิสาขาหรือสาขาวิชา เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษานำไปจัดทำหลักสูตรหรือปรับปรุงหลักสูตรและจัดการเรียนการสอน เพื่อให้คุณภาพของบัณฑิตในสาขาหรือสาขาวิชาของแต่ละระดับคุณวุฒิมีมาตรฐานใกล้เคียงกัน จึงจำเป็นต้องกำหนดมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ ให้สอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติดังกล่าว

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๘ และมาตรา ๑๖ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ โดยคำแนะนำของคณะกรรมการการอุดมศึกษา ในการประชุมครั้งที่ ๑๒/๒๕๖๑ เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ จึงออกประกาศไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ การจัดการศึกษาหลักสูตรระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ ต้องมีมาตรฐานไม่ต่ำกว่า “มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๖๑”

ข้อ ๒ การจัดทำหลักสูตรหรือปรับปรุงหลักสูตรระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ ต้องมุ่งให้เกิดมาตรฐานผลการเรียนรู้ของบัณฑิต โดยมีหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และองค์ประกอบอื่น ๆ ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๖๑ ที่แนบท้ายประกาศนี้

ข้อ ๓ สถาบันอุดมศึกษาใดจัดการศึกษาในหลักสูตรระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ อยู่ในวันที่ประกาศฉบับนี้ใช้บังคับ ต้องปรับปรุงหลักสูตรให้เป็นไปตามประกาศนี้ ภายในปีการศึกษา ๒๕๖๓

ข้อ ๔ ในกรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ข้างต้นได้ หรือมีความจำเป็นต้องปฏิบัติ นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในประกาศนี้ ให้อยู่ในดุลยพินิจของคณะกรรมการการอุดมศึกษาที่จะพิจารณา และให้ถือคำวินิจฉัยของคณะกรรมการการอุดมศึกษานั้นเป็นที่สุด

ประกาศ ณ วันที่ ๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑

ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๖๑

เอกสารแนบท้าย

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๖๑

มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์

๑. ชื่อ สาขาวิชา สาขาวิชานิติศาสตร์

๒. ชื่อปริญญา และสาขาวิชา

ภาษาไทย นิติศาสตรบัณฑิต (น.บ.)

ภาษาอังกฤษ Bachelor of Laws (LL.B.)

๓. ลักษณะของสาขาวิชา

การศึกษานิติศาสตร์ในเชิงอุดมคติและเป็นแนวปฏิบัติของมหาวิทยาลัยในต่างประเทศจะครอบคลุมการศึกษาใน ๓ มิติ ได้แก่ (๑) ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของหลักกฎหมาย หรือที่เรียกว่าวิชานิติศาสตร์เชิงข้อเท็จจริง (๒) หลักกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน (กฎหมายบ้านเมือง : Positive law) หรือวิชานิติศาสตร์โดยแท้ และ (๓) การตั้งคำถามเกี่ยวกับภารกิจหลักของกฎหมาย อันได้แก่ การรักษาความสงบเรียบร้อย ศีลธรรมอันดี และความเป็นธรรมในสังคม หรือเรียกว่าวิชานิติศาสตร์เชิงคุณค่า อย่างไรก็ตามด้วยข้อจำกัดนานับประการ เนื้อหาการสอนวิชานิติศาสตร์ในระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ทั้งของรัฐและเอกชนจึงถูกมุ่งเน้นไปที่การศึกษาหลักกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในสังคมปัจจุบัน หรือกฎหมายบ้านเมืองหรือมิติของวิชานิติศาสตร์โดยแท้ดังที่กล่าวถึงข้างต้น โดยมีเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจในเนื้อหาและสามารถปรับใช้กฎหมายกับข้อเท็จจริงในสังคมในฐานะเป็นกฎเกณฑ์แบบแผน (Norm) ของสังคมซึ่งใช้เป็นมาตรฐานที่จะใช้ตัดสินว่าการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งถูกหรือผิด อย่างไรก็ตาม กฎหมายไม่ได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยวโดยปราศจากบริบท หากแต่เกิดขึ้นจากประวัติศาสตร์ สภาพทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และความคิดทางปรัชญา กฎหมาย จึงเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเปลี่ยนแปลงของบริบทแวดล้อมดังกล่าว การศึกษานิติศาสตร์เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหากฎหมายอย่างถ่องแท้ นักศึกษากฎหมายต้องเป็นผู้มีความรู้เบื้องต้นในศาสตร์ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นในด้านประวัติศาสตร์ ปรัชญา ทฤษฎีการเมือง เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา รวมถึงความรู้ความสามารถและทักษะด้านภาษา อย่างเพียงพอที่จะบูรณาการกับวิชานิติศาสตร์ได้ ทั้งนี้เพื่อที่จะสามารถปรับใช้กฎหมายได้อย่างถูกต้อง

ส่วนการศึกษานิติศาสตร์ในเชิงคุณค่าซึ่งต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ปรัชญา และแนวความคิดเกี่ยวกับภารกิจของนิติศาสตร์ซึ่งมุ่งเน้นในการอำนวยความสะดวก การรักษาความสงบเรียบร้อย และการพิทักษ์รักษาศีลธรรมอันดีของสังคม ยังไม่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดดอกออกผลอย่างเต็มที่ในสังคมไทย ดังนั้น ผลผลิตของบัณฑิตระดับปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ของสังคมไทยส่วนใหญ่จึงเป็น “นักเทคนิค” ทางกฎหมาย ที่อาจสามารถปรับใช้หลักกฎหมายที่มีอยู่กับข้อเท็จจริงรายคดีที่เกิดขึ้น แต่ยังขาดทักษะในการแยกแยะวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ เพื่อให้กฎหมายสามารถสร้างความเป็นธรรมและความสงบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นในสังคมไทย และยังขาดศักยภาพที่จะเป็น “วิศวกรสังคม” ด้วยเหตุที่วิชานิติศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มีมิติในเชิงคุณค่าประกอบอยู่ด้วย บัณฑิตทางกฎหมายจึงไม่เพียงจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในกฎหมายที่สำคัญและปรับใช้กฎหมายให้ถูกต้องครบถ้วนเท่านั้น แต่จะต้องเป็นผู้ที่ถึงพร้อมในทางจริยธรรมและจรรยาบรรณทางวิชาชีพ มีความหนักแน่นมั่นคงในหลักการแห่งความยุติธรรมหลักนิติธรรม มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม และมีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพแห่งกฎหมายด้วย

นอกจากนี้ การศึกษาวิชานิติศาสตร์แต่เพียงกฎหมายที่มีผลใช้อยู่ในปัจจุบันหรือการศึกษาแต่เพียงเนื้อหาของกฎหมายซึ่งเปรียบเสมือนร่างกาย แต่ขาดซึ่งจิตวิญญาณของกฎหมาย (Spirit) ก็ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นการศึกษาวิชานิติศาสตร์ที่สมบูรณ์ได้ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาความคิด วิธีคิด วิธีการ และทัศนคติของนักกฎหมายที่มีต่อระบบกฎหมาย รวมทั้งวิธีใช้และตีความกฎหมาย วิธีแบ่งแยกหมวดหมู่ของกฎหมาย วิธีค้นพบกฎหมาย ตลอดจนวิธีเสริมกฎหมายให้สมบูรณ์ อันเป็นวิธีการทำให้กฎหมายเจริญงอกงามขึ้นตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมแต่ละยุคสมัย ซึ่งรวมเรียกว่า “นิติวิธี” (Juristic method) นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ยิ่งไปกว่านั้น หากพิจารณาจากความเปลี่ยนแปลงของกฎหมายในยุคสมัยปัจจุบันที่มีกฎหมายพิเศษใหม่ ๆ เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา อันมีผลให้กฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันมีจำนวนมากและไม่สามารถที่จะศึกษาเรียนรู้ได้อย่างครบถ้วนทุกฉบับในระดับปริญญาตรี การศึกษาวิธีคิดในทางกฎหมายหรือนิติวิธีก็ย่อมมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น เพราะนิติวิธีจะเป็นฐานสำคัญที่จะทำให้นักศึกษาสามารถต่อยอดการเรียนรู้และทำความเข้าใจกฎหมายใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป การศึกษาในระดับสูงขึ้นไป รวมถึงการต่อยอดนำไปใช้เพื่อประกอบวิชาชีพกฎหมายต่อไป

การศึกษาวิชานิติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยจะเป็นการศึกษาในเชิงวิชาการและเน้นการศึกษาในเชิงทฤษฎี แต่ลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของวิชานิติศาสตร์คือมีความเป็นวิชาชีพอยู่ในเนื้อหาวิชาโดยธรรมชาติ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาที่ชัดเจนระหว่างมหาวิทยาลัยและองค์กรวิชาชีพ โดยมหาวิทยาลัยจะรับภาระหน้าที่ในการศึกษากฎหมายในเชิงวิชาการ ส่วนการศึกษากฎหมายเพื่อประกอบวิชาชีพทางกฎหมายจะเป็นภาระความรับผิดชอบขององค์กรวิชาชีพภายหลังจากผู้ศึกษากฎหมายสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีแล้ว ซึ่งเป็นการศึกษาที่เน้นทักษะที่จำเป็นสำหรับประกอบวิชาชีพยิ่งกว่าเนื้อหาในเชิงทฤษฎี อย่างไรก็ตาม การแบ่งแยกอย่างเด็ดขาดดังกล่าวอาจจะไม่สอดคล้องกับสภาวะความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ซึ่งอาชีพที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายไม่ได้จำกัดอยู่เพียงทนายความ อัยการ และผู้พิพากษา ซึ่งเป็นวิชาชีพทางกฎหมายที่สำคัญอีกต่อไป หากแต่ในภาคธุรกิจเอกชนก็มีความต้องการผู้มีความรู้ทางกฎหมายและทักษะในการประกอบวิชาชีพอย่างเพียงพออีกด้วย การจัดการศึกษาในระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยจึงต้องมีความยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น โดยจะยังคงเน้นการศึกษาในเชิงทฤษฎีหรือวิชาการ และจะต้องเสริมทักษะในทางปฏิบัติที่จำเป็นสำหรับการประกอบวิชาชีพกฎหมายให้นักศึกษาเพื่อให้นักศึกษาสามารถต่อยอดเรียนรู้ได้ด้วยตนเองต่อไปในภาคหน้า

ในปัจจุบันกฎหมายเข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้นในสังคมไทย ทั้งในแง่ของการเกิดขึ้นขององค์กรภาครัฐและการตรวจสอบการทำงานขององค์กรภาครัฐโดยประชาชน จนส่งผลให้สังคมเกิดความคาดหวังและความคาดหวังต่อบทบาทของนักกฎหมายทั้งในแง่ของวิชาความรู้ ทักษะ และคุณธรรมในระดับที่สูงมากอย่างเด่นชัดในรอบกว่าสิบปีที่ผ่านมา นอกจากนี้ พัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญอันได้แก่ การพัฒนาของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระแสโลกาภิวัตน์ นวัตกรรมใหม่ ๆ ของภาคธุรกิจเอกชน รวมไปถึงการรวมกลุ่มเศรษฐกิจต่าง ๆ ก็ล้วนเป็นปัจจัยสภาพแวดล้อมสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อหลากหลายต่างกันต่อการประกอบวิชาชีพกฎหมาย ที่ประชุมคณบดีคณะนิติศาสตร์และบรรดาผู้บริหารการเรียนการสอนสาขาวิชานิติศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษาได้ตระหนักถึงสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปเช่นนี้มาโดยตลอด จึงเห็นควรที่จะได้มีการปรับปรุงหลักสูตรนิติศาสตร์บัณฑิตให้สามารถรองรับสภาพแวดล้อมดังกล่าวโดยจัดโครงสร้างของหลักสูตรให้กระชับ ยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง พร้อมทั้งจะตอบสนองการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ และมีมาตรฐานที่ยอมรับความหลากหลายในทางเนื้อหา เพื่อที่จะสามารถผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีทางกฎหมายให้เป็นผู้มีความรู้พื้นฐานทางนิติศาสตร์เฉพาะแต่ที่สำคัญจำเป็น เปิดทางเลือก

ให้ศึกษาความรู้เฉพาะทางในกฎหมายเฉพาะด้านตามความถนัดหรือสนใจ อันจะเอื้ออำนวยสอดคล้องกับความหลากหลายของพัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่ดำเนินไปอยู่ในสังคมของไทย กับให้มีทักษะที่สำคัญจำเป็นเพื่อการประกอบวิชาชีพทางกฎหมายหรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและมีทักษะในการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองต่อไปในภายภาคหน้า ขณะเดียวกัน ในส่วนของความคาดหวังที่มีต่อคุณธรรมของนักกฎหมาย จะต้องมีการปลูกฝัง อบรม บ่มเพาะให้บัณฑิตทางกฎหมายประพฤติตนอยู่ในกรอบจริยธรรม จรรยาบรรณ มีความหนักแน่น มั่นคงในหลักการแห่งความยุติธรรม หลักนิติธรรม กับมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม และมีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพนักกฎหมายให้มากยิ่งขึ้น

๔. คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์

(๑) มีความรู้ทั้งในภาพรวมและเชิงลึกในบรรดากฎหมายพื้นฐานที่จำเป็นและมีความสำคัญสำหรับการนำไปปรับใช้กับกฎหมายอื่น ๆ เพื่อศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไป หรือค้นคว้าวิจัย หรือในการประกอบวิชาชีพ

(๒) สามารถใช้กฎหมายอย่างถูกต้องครบถ้วนตามหลักวิชาการ มีนิติทัศนะ คุณธรรมและจริยธรรม

(๓) มีทักษะในการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงปัญหาข้อกฎหมายอย่างมีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการกับศาสตร์อื่น และสามารถหาข้อยุติหรือเสนอทางเลือกโดยคำนึงถึงหลักความยุติธรรมและหลักนิติธรรม

(๔) มีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างเกื้อกูล และเป็นกัลยาณมิตร มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อชุมชน ท้องถิ่น สังคม และประเทศชาติ รวมไปถึงมีจิตใจให้ความใส่ใจแก่บุคคลหรือสังคมที่เดือดร้อนหรือด้อยโอกาส

(๕) มีทักษะในการใช้เทคโนโลยี การใช้ภาษาไทย และการใช้ภาษาต่างประเทศที่จำเป็นในการประกอบวิชาชีพกฎหมายหรืออาชีพอื่นตามควรแก่กรณี

๕. มาตรฐานผลการเรียนรู้

จากคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ของสาขาวิชานิติศาสตร์ การจัดทำหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล จะต้องสอดคล้องกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้อย่างน้อย ๕ ด้านดังนี้

๕.๑ มาตรฐานผลการเรียนรู้ด้านคุณธรรมและจริยธรรม

(๑) ตระหนักรู้ เข้าใจ และยึดมั่นในหลักความยุติธรรม หลักนิติธรรม มีความประพฤติที่สอดคล้องกับหลักคุณธรรมและจริยธรรมของนักกฎหมาย

(๒) มีความซื่อสัตย์สุจริต มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม และมีความตื่นตัวต่อปัญหากฎหมายที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น สังคม และประเทศชาติ

๕.๒ มาตรฐานผลการเรียนรู้ด้านความรู้

(๑) มีความรู้ความเข้าใจในกฎหมายพื้นฐานและกฎหมายเฉพาะทั้งในแง่ทฤษฎี หลักการแนวคิด บทบัญญัติของกฎหมาย และแนวคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยขององค์กรตุลาการ

(๒) สามารถนำความรู้ความเข้าใจ ในทฤษฎี หลักการ แนวคิด บทบัญญัติของกฎหมายไปปรับใช้กับปัญหาข้อเท็จจริง หรือค้นคว้าในระดับสูงขึ้นไป หรือวิจัยอย่างมีนิติทัศนะควบคู่กับคุณธรรม และสามารถบูรณาการเชื่อมโยงกับศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้

๕.๓ มาตรฐานผลการเรียนรู้ด้านทักษะทางปัญญา

(๑) มีความสามารถในการค้นหาหรือได้มาซึ่งข้อเท็จจริง รวมตลอดไปถึงการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปข้อเท็จจริงที่ได้มา อันเป็นทักษะที่สำคัญของการปฏิบัติงานด้านกฎหมาย

(๒) มีความสามารถในการใช้และการตีความกฎหมาย การเทียบเคียงและการค้นหา หลักเกณฑ์ที่เหมาะสมเพื่อนำมาปรับใช้กับข้อเท็จจริงหรือปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้องและเป็นธรรมแก่กรณี ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงหลักความยุติธรรมและหลักนิติธรรม

(๓) มีความสามารถในการค้นหาหรือได้มาซึ่งข้อมูลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเอกสาร ตัวเลข หรือ จำนวน ข้อมูลสถิติ ตลอดจนการทำความเข้าใจ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปและแปลผลข้อมูลที่ได้มาเหล่านั้น

(๔) มีความสามารถในการวิพากษ์ วิจารณ์ สนับสนุน โต้แย้ง รับฟังความเห็นจากบุคคลอื่น อันเป็นทักษะที่สำคัญของการปฏิบัติงานด้านกฎหมาย เพื่อนำไปสู่ข้อยุติและการเสนอทางออก หรือทางเลือก ได้อย่างรอบด้านและเป็นกัลยาณมิตร

(๕) ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีความใฝ่รู้ ติดตามการเปลี่ยนแปลง ทางกฎหมาย สังคม เศรษฐกิจ การเมือง เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

๕.๔ มาตรฐานผลการเรียนรู้ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ

(๑) มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

(๒) รับฟังความเห็นของผู้อื่นอย่างใส่ใจและให้เกียรติแก่กัน และยอมรับความแตกต่าง ของความเห็น

(๓) มีความสามารถในการปรับตัวในสังคมที่มีความหลากหลาย มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ สามารถควบคุมอารมณ์และมีความอดทน

(๔) ใช้สิทธิเสรีภาพโดยไม่กระทบผู้อื่น และมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อประพฤติดตนเป็นพลเมืองดี ของสังคม

๕.๕ มาตรฐานผลการเรียนรู้ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยี

(๑) มีความสามารถในการใช้ภาษาเขียนในทางกฎหมาย

(๒) มีความสามารถในการสื่อสารและการนำเสนอ ตลอดจนการตั้งคำถาม หรือการ ตอบคำถามที่ชัดเจนทำให้บุคคลอื่นเข้าใจได้ง่าย

(๓) มีทักษะในการใช้ภาษาไทยและภาษาต่างประเทศที่เหมาะสมแก่กรณี

(๔) มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ ทั้งในด้านการศึกษา การค้นคว้า การสื่อสารระหว่างบุคคล และในการประกอบวิชาชีพหรืออาชีพ ได้อย่างเหมาะสมแก่กรณี

(๕) มีทักษะในการค้นหา ทำความเข้าใจ และนำไปใช้ซึ่งข้อมูลที่เป็นตัวเลข หรือจำนวน สถิติต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการใช้กฎหมาย การปรับปรุงพัฒนากฎหมาย และกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้อง

อนึ่ง มาตรฐานผลการเรียนรู้ข้างต้นเป็นมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ สถาบันอุดมศึกษาอาจเพิ่มเติมมาตรฐานผลการเรียนรู้ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้อง กับนโยบายการศึกษา เอกลักษณ์และหรืออัตลักษณ์ของสถาบันอุดมศึกษา

๖. องค์กรวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง

ไม่มี

๗. โครงสร้างหลักสูตร

โครงสร้างของหลักสูตรระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ ประกอบด้วย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมวดวิชาเฉพาะ และหมวดวิชาเลือกเสรี โดยมีจำนวนหน่วยกิตในแต่ละหมวดและหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร เป็นไปตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี ที่มีผลใช้บังคับในปัจจุบัน ดังนี้

หน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร ไม่น้อยกว่า ๑๒๐ หน่วยกิต แบ่งเป็น ๓ หมวดวิชา

๗.๑ หมวดวิชาศึกษาทั่วไป ให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า ๓๐ หน่วยกิต

๗.๒ หมวดวิชาเฉพาะ ให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า ๘๔ หน่วยกิต

ประกอบด้วย กลุ่มวิชาแกน (วิชาบังคับทางกฎหมาย) กับกลุ่มวิชาเฉพาะด้าน (วิชาเลือกทางกฎหมาย) ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจทั้งในกฎหมายพื้นฐานที่สำคัญและจำเป็น กับมีความรู้ความเข้าใจลุ่มลึกในกฎหมายเฉพาะด้านตามความสนใจหรือถนัด และมีทักษะที่จะสามารถออกไปปฏิบัติงานวิชาชีพกฎหมาย หรืออาชีพอื่นที่ใช้กฎหมายได้ การจัดการหลักสูตรในหมวดวิชาเฉพาะกำหนดไว้ ดังนี้

(๑) กลุ่มวิชาแกน หมายถึงวิชาที่เป็นความรู้ในกฎหมายที่จำเป็นและมีความสำคัญ ซึ่งต้องศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานความรู้ทั้งสำหรับการศึกษาวิชาเลือกและสำหรับการประกอบวิชาชีพ หรืออาชีพ มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า ๖๖ หน่วยกิต

สำหรับองค์ความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมนั้น เป็นองค์ความรู้ที่ถูกบรรจุไว้ในกลุ่มวิชาแกน (วิชาบังคับ) โดยจะกระจายไปใน ๓ กลุ่มวิชาด้วยกันคือ กลุ่มวิชาหลักทั่วไปแห่งกฎหมาย กลุ่มวิชากฎหมายมหาชน และกลุ่มวิชากฎหมายวิธีสบัญญัติ

(๒) กลุ่มวิชาเฉพาะด้าน หมายถึงวิชาเลือกที่เป็นความรู้ในกฎหมายเฉพาะเรื่อง ได้แก่ วิชาต่อเนื่องจากวิชาบังคับ วิชาที่เป็นความรู้ขั้นสูงขึ้นไป วิชาเฉพาะด้านอันเป็นเอกเทศ วิชาสัมมนาในปัญหาทางกฎหมายด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะในทางทฤษฎีหรือภาคปฏิบัติ วิชาที่ส่งเสริมด้านทักษะในการปฏิบัติงาน การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ สหกิจศึกษา หรือการค้นคว้าทำวิจัย/โครงการ เป็นต้น โดยอาจจัดวิชาเหล่านี้เป็นกลุ่มให้เลือกตามเนื้อหาสาระของวิชา หรือจัดเป็นกลุ่มวิชาเพื่อการประกอบวิชาชีพด้านหนึ่งด้านใดก็ได้ มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า ๑๒ หน่วยกิต

๗.๓ หมวดวิชาเลือกเสรี ให้นักศึกษาเลือกจากบรรดาวิชาใด ๆ ที่เปิดสอนในสถาบันมีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า ๖ หน่วยกิต

๗.๔ หมวดวิชาโทในสาขาวิชาอื่น/วิชาสาขาอื่น ในส่วนดังกล่าวนี้ไม่เป็นหมวดที่บังคับให้ต้องมีในหลักสูตร หากสถาบันประสงค์จะให้ผู้เรียนในหลักสูตรของตนมีความรู้หรือทักษะเพิ่มเติมในสาขาวิชาอื่น ก็อาจกำหนดให้ผู้เรียนศึกษาวิชาในสาขาวิชาอื่นเป็นวิชาโท หรือให้นักศึกษาศึกษาวิชาสาขาอื่น ๆ ตามความสนใจหรือความถนัดของแต่ละบุคคล^๑ จำนวนหน่วยกิตในหมวดนี้ให้เป็นไปตามเกณฑ์ของแต่ละสถาบัน

^๑ กล่าวคือ นักศึกษาไม่จำเป็นต้องศึกษาเฉพาะแต่กลุ่มวิชาในสาขาใดสาขาหนึ่งให้เป็นวิชาโทเท่านั้น

โครงสร้างหลักสูตร	จำนวนหน่วยกิต
๑. หมวดวิชาศึกษาทั่วไป	ไม่น้อยกว่า ๓๐
๒. หมวดวิชาเฉพาะ (วิชากฎหมาย)	
<u>ส่วนที่ ๑</u> วิชาแกนหรือวิชาบังคับ	ไม่น้อยกว่า ๖๖
<u>ส่วนที่ ๒</u> วิชาเฉพาะด้านหรือวิชาเลือกทางกฎหมาย	ไม่น้อยกว่า ๑๒
<u>ทั้งนี้</u> รวมทั้งหมวดต้องไม่น้อยกว่า	๘๔
๓. หมวดวิชาเลือกเสรี	ไม่น้อยกว่า ๖
๔. หมวดวิชาโท/วิชาสาขาอื่น (ถ้ามี)	ตามเกณฑ์แต่ละสถาบัน
จำนวนรวมทั้งหมดไม่น้อยกว่า	๑๒๐

๘. เนื้อหาสาระสำคัญของสาขาวิชา

การกำหนดเนื้อหาสาระสำคัญของหมวดวิชาเฉพาะนั้น พิจารณาจากผลการศึกษาวิจัยการศึกษา กฎหมายในต่างประเทศ ผลการประชุมสัมมนาด้านการพัฒนาการเรียนการสอนที่จัดโดยคณะกรรมการปฏิรูป กฎหมาย การประชุมร่วมกันระหว่างคณบดี/ประธานสาขาวิชา/หัวหน้าภาควิชา/หัวหน้าสาขาวิชานิติศาสตร์ ในหลายครั้ง การรับฟังความเห็นจากองค์กรวิชาชีพ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในการรับบัณฑิตไปปฏิบัติงาน ตลอดจนผู้บริหารหลักสูตร อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร และอาจารย์ประจำหลักสูตร ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นแนวทางที่เหมาะสมในการกำหนดเนื้อหาสาระสำคัญของสาขาวิชานิติศาสตร์ไว้ดังนี้

๘.๑ กลุ่มวิชาแกน (วิชาบังคับทางกฎหมาย) ประกอบด้วยกลุ่มวิชาที่สำคัญดังต่อไปนี้

(๑) กลุ่มวิชาหลักทั่วไปแห่งกฎหมาย ในส่วนของกลุ่มวิชานี้จะเกี่ยวข้องกับหลักการทั่วไป แห่งกฎหมาย ระบบกฎหมาย หลักแนวคิดทฤษฎีในทางปรัชญาแห่งกฎหมาย ประวัติศาสตร์ของข้อความคิด และสถาบันทางกฎหมาย และหลักจริยธรรมจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพนักกฎหมาย วิชาเหล่านี้มีเนื้อหาสาระ ที่จะเป็พื้นฐานแก่การศึกษากฎหมาย การใช้และการตีความกฎหมาย การทำความเข้าใจเหตุผลและ หลักปรัชญาที่อยู่เบื้องหลังของกฎเกณฑ์ต่าง ๆ รวมตลอดถึงความเข้าใจในกรอบของการประกอบวิชาชีพ การดำรงตน และบทบาทของนักกฎหมายในสังคม จากเนื้อหาที่ค่อนข้างกว้างขวาง จึงจะกำหนดให้ศึกษา เป็นวิชาบังคับในสัดส่วนจำนวนไม่น้อยกว่า ๘ หน่วยกิต

(๒) กลุ่มวิชากฎหมายแพ่ง กฎหมายแพ่งเป็นกฎหมายพื้นฐานที่มีความเกี่ยวพัน กับการดำเนินชีวิตโดยทั่วไปของบุคคลทุกคนในสังคมเริ่มตั้งแต่ถือกำเนิดไปจนถึงแก่ความตาย การถือครอง ทรัพย์สิน การได้มาหรือเปลี่ยนแปลงซึ่งสิทธิในทรัพย์สิน การประกอบอาชีพ การประกอบกิจกรรม ทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ในครอบครัว การจัดการทรัพย์สินเมื่อถึงแก่ความตาย เป็นกลุ่มวิชาที่มี เนื้อหาสาระจำนวนมากทั้งที่ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อันถือเป็นกฎหมายทั่วไปของกฎหมายเอกชน และยังปรากฏในพระราชบัญญัติอื่น ๆ ที่ถือเป็นกฎหมายพิเศษอีกเป็นจำนวนมาก การศึกษากฎหมายเอกชน

ในฐานะที่เป็นวิชาบังคับที่ต้องศึกษาจึงไม่อาจกระทำได้ทั้งหมด สมควรที่จะกำหนดให้ศึกษาแต่เฉพาะวิชาที่มีเนื้อหาสาระอันเป็นหลักพื้นฐานสำคัญในสัดส่วนจำนวนไม่น้อยกว่า ๑๕ หน่วยกิต

(๓) กลุ่มวิชากฎหมายอาญา กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายพื้นฐานที่มีความสำคัญในการควบคุมความประพฤติหรือพฤติกรรมทั่ว ๆ ไปของบุคคลในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ในกฎหมายนี้จะกำหนดว่าการกระทำใดเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ หากฝ่าฝืนจะได้รับโทษในลักษณะต่าง ๆ กันไปตามความร้ายแรงของการกระทำ ทั้งนี้ เพื่อแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมของผู้ฝ่าฝืนให้สามารถกลับคืนมาอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างสงบสุข กฎหมายอาญาก็เช่นเดียวกับกฎหมายแพ่งที่มีทั้งปรากฏในประมวลกฎหมายอาญาและในพระราชบัญญัติอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก การศึกษากฎหมายอาญาในฐานะที่เป็นวิชาบังคับจึงกำหนดให้ศึกษาเฉพาะในส่วนของประมวลกฎหมายอาญาเป็นสำคัญ โดยกำหนดให้มีสัดส่วนจำนวนไม่น้อยกว่า ๖ หน่วยกิต

(๔) กลุ่มวิชากฎหมายมหาชน กฎหมายมหาชนเป็นกฎหมายพื้นฐานที่มีความสำคัญในฐานะที่วางกลไกการจัดโครงสร้างของรัฐ การจัดสรรอำนาจอธิปไตย การกำหนดองค์กรผู้ใช้อำนาจและกำหนดกรอบการใช้อำนาจ สิทธิมนุษยชน และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย การจัดองค์กรและการบริหารองค์กรฝ่ายปกครอง การใช้อำนาจและกรอบการใช้อำนาจขององค์กรฝ่ายปกครอง รวมถึงตลอดไปถึงกลไกการระงับข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายซึ่งมีลักษณะพิเศษต่างไปจากข้อพิพาทตามกฎหมายอื่น โดยเหตุที่กฎหมายมหาชนมีเนื้อหาสาระครอบคลุมตั้งแต่กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายปกครอง ไปจนถึงศาลรัฐธรรมนูญและศาลปกครอง การศึกษากฎหมายมหาชนในฐานะที่เป็นวิชาบังคับจึงกำหนดให้ศึกษาเฉพาะส่วนที่เป็นพื้นฐานสำคัญ โดยกำหนดให้มีสัดส่วนจำนวนไม่น้อยกว่า ๘ หน่วยกิต

(๕) กลุ่มวิชากฎหมายพาณิชย์และธุรกิจ นอกเหนือไปจากหลักทั่วไปแห่งสัญญาที่กำหนดให้เป็นวิชาบังคับต้องศึกษาในส่วนของกลุ่มกฎหมายแพ่งแล้ว ยังมีสัญญาบางประเภทที่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตทั่วไปของบุคคลและการประกอบธุรกิจการค้า สมควรที่จะกำหนดให้เป็นวิชาบังคับต้องศึกษาในสัดส่วนจำนวนไม่น้อยกว่า ๖ หน่วยกิต

(๖) กลุ่มวิชากฎหมายวิธีสบัญญัติ กฎหมายวิธีสบัญญัติเป็นกลไกในการใช้บังคับกฎหมายและเพื่อการระงับข้อพิพาท หากปราศจากกลไกเหล่านี้จะทำให้บรรดาสีทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของบุคคลตามกฎหมายขาดความแน่นอนชัดเจนในการใช้บังคับ ซึ่งหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความในกฎหมายแต่ละสาขาจะมีหลักการที่แตกต่างกัน จึงควรกำหนดให้เรียนทั้งระบบศาลแต่ละสาขากับหลักกฎหมายวิธีพิจารณาทางกฎหมายเอกชน กฎหมายอาญา และกฎหมายมหาชน รวมไปถึงการค้นหาข้อเท็จจริงเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐาน ซึ่งล้วนแต่เป็นพื้นฐานสำคัญ จึงสมควรที่จะต้องกำหนดให้เป็นวิชาบังคับในสัดส่วนจำนวนไม่น้อยกว่า ๘ หน่วยกิต

(๗) กลุ่มวิชากฎหมายระหว่างประเทศ เป็นการศึกษากฎหมายระหว่างประเทศในสองมิติ กล่าวคือ การศึกษานิติสัมพันธ์ระหว่างเอกชนที่มีองค์ประกอบระหว่างประเทศ การกำหนดเขตอำนาจศาล การเลือกใช้กฎหมายต่อนิติสัมพันธ์ดังกล่าว รวมถึงการยอมรับและการบังคับตามคำชี้ขาดของศาลต่างประเทศ กับในอีกมิติหนึ่งเป็นการศึกษานิติสัมพันธ์ระหว่างรัฐในทางระหว่างประเทศ พันธกรณีของรัฐในกฎหมายระหว่างประเทศ โดยให้มีสัดส่วนจำนวนไม่น้อยกว่า ๕ หน่วยกิต

(๘) กลุ่มวิชากฎหมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การพัฒนาชุมชน หรือวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นอกเหนือไปจาก ๗ กลุ่มวิชาข้างต้น จะยังคงมีเนื้อหาสาระของสาขาวิชาอีกบางส่วนที่สถาบันแต่ละแห่งเห็นสมควรกำหนดให้ผู้เรียนศึกษาเป็นวิชาบังคับ ทั้งในแง่เนื้อหาที่เป็นพื้นฐานจำเป็นแก่การศึกษาวิชาอื่น ๆ สูงขึ้นไป หรือจำเป็นต่อการประกอบวิชาชีพหรืออาชีพในอนาคต หรือเป็นวิชา

นิติศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสาขาวิชาอื่นไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี หรือเป็นวิชาเฉพาะที่สถาบันมุ่งหวังให้เป็นอัตลักษณ์ของหลักสูตร โดยในส่วนนี้ให้มีสัดส่วน จำนวนไม่น้อยกว่า ๙ หน่วยกิต

อนึ่ง สำหรับวิชาที่สถาบันเห็นควรกำหนดขึ้นโดยเฉพาะตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร หรืออัตลักษณ์ของสถาบันนั้น ให้สถาบันกำหนดขึ้นตามที่พิจารณาเห็นสมควร

๘.๒ กลุ่มวิชาเฉพาะด้าน (วิชาเลือกทางกฎหมาย) โดยเหตุที่ปัจจุบันมีกฎหมายใหม่ ๆ ถูกบัญญัติ ให้มีผลใช้บังคับเป็นจำนวนมาก มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ฉบับนี้จึงเห็นว่าการให้ ผู้เรียนศึกษาวิชาบังคับในสัดส่วนมากกว่าสองในสามดังที่ผ่านมา ทำให้ผู้เรียนต้องศึกษาในวิชาที่อาจไม่ได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์ หรือมีโอกาสใช้น้อยมากสำหรับบัณฑิตแต่ละรายและทำให้ขาดโอกาสที่จะศึกษาวิชาความรู้ใหม่ ๆ จึงมีความจำเป็นที่จะให้มีวิชาบังคับในสัดส่วนที่ลดลงจากเดิม เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ศึกษาวิชากฎหมายอื่น ๆ ที่มีอยู่มากมายให้มากขึ้นตามความสนใจและความถนัดของตน และเพื่อให้การเลือกศึกษาวิชาเลือก ทางกฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพทั้งแก่ผู้เรียนและสถาบันผู้จัดการเรียนการสอน สถาบันอาจจะจัด กลุ่มวิชาเลือกให้เป็นกิจจะลักษณะหรือรูปธรรมตามเนื้อหาสาระ หรือตามแนวทางการประกอบอาชีพ หรือวิชาชีพ หรืออาจปล่อยให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจโดยไม่จัดเป็นกลุ่มก็ได้ โดยให้มี สัดส่วนหน่วยกิตไม่น้อยกว่า ๑๒ หน่วยกิต

อย่างไรก็ดี หากจะแบ่งวิชาเลือกทางกฎหมายเป็นกลุ่ม ๆ สถาบันอาจจัดกลุ่มในแนวทางตามตัวอย่าง ต่อไปนี้

- (๑) กลุ่มวิชาชีพในกระบวนการยุติธรรม
- (๒) กลุ่มวิชากฎหมายธุรกิจ
- (๓) กลุ่มวิชากฎหมายมหาชน
- (๔) กลุ่มวิชากฎหมายระหว่างประเทศและธุรกิจระหว่างประเทศ
- (๕) กลุ่มวิชากฎหมายสังคมและสวัสดิการ

๘.๓ ความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาสาระสำคัญของสาขาวิชา กับมาตรฐานผลการเรียนรู้

ในการจัดการเรียนการสอนแก่ผู้เรียนในสาขาวิชานิติศาสตร์ชั้นปริญญาตรีนั้น ในแต่ละวิชาไม่ว่าจะเป็น วิชาบังคับหรือวิชาเลือก โดยทั่วไปจะเป็นการเรียนรู้ในกฎเกณฑ์ที่ปรากฏทั้งในรูปของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ทฤษฎี หลักการและแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังกฎเกณฑ์ทั้งหลาย การแปลความ การตีความ การใช้กฎหมาย ในความเป็นจริงผ่านตำรา งานวิจัย คำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยขององค์กรตุลาการหรือองค์กรอื่น ๆ ซึ่งอาจ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับมาตรฐานผลการเรียนรู้ทั้ง ๕ ด้าน ดังนี้

(๑) มาตรฐานผลการเรียนรู้ด้านคุณธรรมและจริยธรรม ในส่วนนี้ นอกเหนือจากการจัดให้มี วิชาหลัก วิชาชีพ และจริยธรรมของนักกฎหมายขึ้นเป็นวิชาบังคับโดยเฉพาะเจาะจงเพื่ออบรมเพาะปลูกฝัง แนวคิดแก่ผู้เรียนแล้ว ในการบรรยายการสอนในชั้นเรียนจะมีการสอดแทรกข้อคิดเห็นด้านหลักเหตุผล ความยุติธรรม ความเป็นธรรม เมื่อได้มีการศึกษาบทบัญญัติ แนวคิด และคำวินิจฉัยทางกฎหมายในแต่ละส่วน ของเนื้อหา เพราะในการอธิบายทำความเข้าใจในหลักกฎหมาย การแปลความ และการปรับใช้ ย่อมแสดงให้เห็น อยู่ในตัวถึงความเห็นเหตุเป็นผลที่ยุติธรรมในการนำกฎหมายไปปรับใช้ การที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ในลักษณะเช่นนี้ ตลอดระยะเวลาที่ศึกษาเล่าเรียน ย่อมก่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง จนนำไปสู่การปฏิบัติตนอย่างเป็นนิสัย เพื่อไปประกอบอาชีพ ซึ่งถือว่าเป็นการปลูกฝังที่ดำเนินไปอย่างเป็นลำดับนับตั้งแต่เข้าเรียนจนสำเร็จการศึกษา

นอกจากนี้ การจัดให้มีวิชาทักษะในการปฏิบัติงานด้านกฎหมาย การฝึกงาน สหกิจศึกษา จะช่วยให้ผู้เรียนได้พบสถานการณ์จริงในวิชาชีพหรือการประกอบอาชีพ ซึ่งจะทำให้หลักคุณธรรมและจริยธรรมที่ได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่ต้นได้รับการเปรียบเทียบให้เห็นจริงจัง อันจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจในรูปธรรมของหลักคุณธรรมและจริยธรรมด้วยตนเอง และนำไปปรับใช้เพื่อดำรงตนในอนาคต

(๒) มาตรฐานผลการเรียนรู้ด้านความรู้ในการเรียนการสอนแต่ละรายวิชาไม่ว่าในวิชาบังคับหรือวิชาเลือกทางกฎหมาย ผู้เรียนจะได้รับความรู้ทั้งจากบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ทฤษฎี หลักการและแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังกฎเกณฑ์ทั้งหลาย การแปลความการตีความ การใช้กฎหมายในความเป็นจริงผ่านตำรา งานวิจัย คำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยขององค์กรตุลาการหรือองค์กรอื่น ๆ เพื่อนำไปปรับใช้กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในการประกอบวิชาชีพหรืออาชีพได้อย่างถูกต้อง และยังเป็นพื้นฐานให้แก่การไปศึกษาชั้นสูงที่ลุ่มลึกขึ้นในระดับบัณฑิตศึกษา นอกจากนี้ จะยังได้รับทราบถึงปัญหาในการปรับใช้กฎหมาย ความไม่เหมาะสม หรือความล้าสมัยของบทบัญญัติบางส่วน หรือผลกระทบที่จะเกิดจากการใช้บังคับกฎหมาย หรือการมีช่องโหว่ที่ยังไม่มีกฎหมายบัญญัติ จากอาจารย์ผู้สอนอันจะทำให้ผู้เรียนมีมุมมองในเชิงวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัยที่จะนำไปใช้ในการประกอบอาชีพในอนาคตต่อไปด้วย

(๓) มาตรฐานผลการเรียนรู้ด้านทักษะทางปัญญา ในการประกอบวิชาชีพกฎหมาย หรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายนั้น การแสวงหาหรือค้นหาเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงเป็นเรื่องที่สำคัญในเบื้องต้นก่อนที่จะนำไปสู่กระบวนการค้นหาหลักกฎหมายที่ถูกต้องเหมาะสมมาปรับใช้แก่ข้อเท็จจริงหรือข้อพิพาทแห่งคดีในการเรียนการสอนวิชากฎหมายจะละเว้นในเรื่องของข้อเท็จจริงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในแต่ละคดี หรือข้อเท็จจริงที่สมมุติขึ้นเพื่อใช้ในการเรียนการสอน ล้วนจะถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือให้เกิดความเข้าใจในบทบัญญัติแห่งกฎหมาย การปรับใช้และการตีความ ผู้เรียนจะถูกฝึกฝนทักษะต่าง ๆ เกี่ยวกับการค้นหา วิเคราะห์ สรุปข้อเท็จจริง จากนั้นจึงจะค้นหากฎหมายหรือหลักเกณฑ์ มาวิเคราะห์เพื่อปรับใช้หรือเทียบเคียงใช้ให้ถูกต้องตามที่ได้ศึกษามา รวมไปถึงการค้นหาข้อมูลด้านอื่น ๆ ประกอบ เพื่อทำความเข้าใจกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในบริบทต่าง ๆ ซึ่งในกระบวนการเหล่านี้จะมีการวิพากษ์วิจารณ์การโต้แย้ง ทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอยู่เกือบตลอดในแทบทุกวิชาตลอดการศึกษาในหลักสูตร และโดยเหตุที่กฎหมายมีการปรับปรุงแก้ไขหรือบัญญัติขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลาตามพัฒนาการของสังคมการเมืองและเศรษฐกิจ การปรับใช้กฎหมายโดยไม่ตระหนักถึงเปลี่ยนแปลงของกฎหมายและสังคม เป็นความรับผิดชอบอันสำคัญที่ผู้เรียนจะได้รับการบอกเล่าและฝึกฝนอยู่ตลอดเวลาในห้องเรียน

(๔) มาตรฐานผลการเรียนรู้ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ทักษะในการทำงานเป็นทีม การรับฟังความเห็นของผู้อื่น การปรับตัว ความอดทน ล้วนเป็นทักษะที่สำคัญและจำเป็นในการประกอบวิชาชีพหรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย ผู้เรียนจะได้ฝึกฝนทักษะเหล่านี้ทั้งในวิชาทักษะปฏิบัติงานทางกฎหมายและในการฝึกงาน รวมไปถึงการฝึกฝนในชั้นเรียนในวิชาของชั้นปีที่สูงขึ้นที่เป็นวิชาสัมมนาในปัญหากฎหมายด้านต่าง ๆ และวิชาเลือกเฉพาะทางที่มีชั้นเรียนขนาดเล็กซึ่งจะมีวิธีจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายมากกว่าการบรรยาย

(๕) มาตรฐานผลการเรียนรู้ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยี การเขียนเป็นทักษะที่สำคัญของนักกฎหมายซึ่งนักศึกษาจะฝึกฝนผ่านการเรียนการทำงานและการสอบในเกือบทุกรายวิชาในหลักสูตร ส่วนการสื่อสารด้านการฟัง การพูด การซักถาม การแสดงความคิดเห็น และการนำเสนอ รวมไปถึงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อค้นหาคำพิพากษา/คำวินิจฉัย และข้อมูลอื่น ๆ ล้วนเป็นทักษะที่สำคัญของนักกฎหมายเช่นกัน ทักษะเหล่านี้จะถูกฝึกฝนในชั้นเรียนเช่นเดียวกัน

นอกเหนือไปจากทักษะการใช้ภาษาไทยซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ขาดไม่ได้แล้ว ทักษะในการใช้ภาษาต่างประเทศ ก็เป็นส่วนสำคัญที่อาจจะมีในบางกลุ่มวิชาเลือก อาทิ วิชาภาษาอังกฤษทางกฎหมายเป็นส่วนสำคัญ ที่จำเป็นต้องศึกษา ในขณะที่ภาษาต่างประเทศอื่นผู้เรียนอาจศึกษาได้ในคณะอื่นที่เปิดสอนในสถาบันของตน หรือสถาบันภายนอก

๙. กลยุทธ์การสอนและการประเมินผลการเรียนรู้

๙.๑ **กลยุทธ์การสอน** สำหรับแนวทางที่สถาบันใช้ในการประสานความรู้ตามกลุ่มสาระวิชาแก่ผู้เรียน เพื่อให้บัณฑิตสาขาวิชานิติศาสตร์มีความรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ รวมถึง คุณธรรม จริยธรรม ซึ่งมีความสำคัญในการปฏิบัติงานนั้น อาจแบ่งได้เป็น ๒ ระดับ คือ กลยุทธ์การสอนระดับ หลักสูตร และกลยุทธ์การสอนระดับรายวิชา

(๑) **กลยุทธ์การสอนระดับหลักสูตร** ในระดับหลักสูตรจะมีการจัดลำดับของรายวิชาก่อนหลัง ทั้งในแง่ของรายวิชาและในแง่ของชั้นปีของผู้เรียน ผสมผสานกันไปในลักษณะของแผนการศึกษา ตลอดระยะเวลา ๔ ปี ให้ผู้เรียนทราบล่วงหน้าไว้ในหลักสูตรของสถาบัน โดยวิชาเฉพาะที่เป็นวิชาบังคับ จะกำหนดให้ศึกษาวิชาที่เป็นพื้นฐานหลักเสียก่อนในเบื้องต้นตั้งแต่ชั้นปีที่ ๑ และชั้นปีที่ ๒ จากนั้นจึงกำหนดให้ ศึกษาวิชาบังคับที่มีเนื้อหาสืบเนื่อง หรือวิชาบังคับที่ต้องใช้ความรู้พื้นฐาน ในชั้นปีที่ ๒ และชั้นปีที่ ๓ ต่อไป สถาบันควรที่จะกำหนดในแผนให้ศึกษาเสร็จสิ้นภายในชั้นปีที่ ๓ เพื่อที่ผู้เรียนจะได้เริ่มศึกษาวิชาเฉพาะที่เป็น วิชาเลือกในชั้นปีที่ ๓ สำหรับการเตรียมพร้อมเพื่อไปฝึกงานหาประสบการณ์ในช่วงภาคฤดูร้อนของชั้นปีที่ ๓ หรือในชั้นปีที่ ๔ และเมื่อได้ไปฝึกงานหาประสบการณ์แล้ว ผู้เรียนจะได้มีโอกาสศึกษาวิชาเลือกที่เหมาะสม หรือมีความถนัดในชั้นปีที่ ๔ ต่อไป การกำหนดแผนการศึกษาเป็นลำดับเช่นนี้จะดำเนินไปอย่างสอดคล้อง กับการพัฒนาความรู้ความถนัดหรือความสนใจของผู้เรียนที่จะค่อย ๆ คลี่คลายตัวให้เกิดความชัดเจน เมื่อศึกษาไปได้ระยะหนึ่ง ดีกว่าที่จะปล่อยให้ศึกษาวิชาเลือกไปอย่างไม่มีทิศทาง

ในส่วนของวิชาเลือกนั้น สถาบันควรจะได้กำหนดวิชาเลือกให้เป็นกลุ่มวิชาตามเนื้อหา สาขาวิชาย่อย หรือตามแนวทางการประกอบวิชาชีพ หรือตามแนวการศึกษาต่อหลังปริญญาเพื่อให้ องค์ความรู้ในวิชาเลือกที่ผู้เรียนได้รับมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกันเป็นระบบ แต่ก็มิได้ปิดโอกาส หากผู้เรียนประสงค์จะเลือกเรียนตามความสนใจที่หลากหลายของตนเอง

เกี่ยวกับการฝึกงานเพื่อฝึกฝนทักษะหรือหาประสบการณ์จากการทำงานหรือสหกิจศึกษานั้น สถาบันควรพิจารณาความพร้อมทั้งในส่วนของสถาบันและผู้เรียนว่า จะจัดให้เป็นการลงทะเบียนศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร หรือเป็นประสบการณ์ที่เลือกไปดำเนินการนอกหลักสูตร และไม่ว่าจะดำเนินการ อย่างไร สถาบันควรพิจารณาดำเนินการประสานงานสนับสนุนให้แก่ผู้เรียนในการนี้ด้วย

สำหรับสถาบันการศึกษาที่กำหนดให้การเพิ่มพูนทักษะการทำวิจัยของนักศึกษาเป็นนโยบาย ในการจัดการศึกษาเพื่อให้ให้นักศึกษาสามารถต่อยอดการศึกษาในระดับสูงต่อไปได้นั้น ก็อาจพิจารณา กำหนดให้มีรายวิชาว่าด้วยระเบียบวิธีวิจัยทางนิติศาสตร์เป็นรายวิชาเลือกหรือรายวิชาบังคับก็ได้ อีกทั้ง สถาบันการศึกษาอาจกำหนดให้การทำสารนิพนธ์ระดับปริญญาตรีเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับปริญญาตรี ทางนิติศาสตร์ด้วยก็ได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับนโยบายและความพร้อมของสถาบันการศึกษา

(๒) **กลยุทธ์การสอนระดับรายวิชา** ในระดับรายวิชานั้น สถาบันจะต้องจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้และมีทักษะตามมาตรฐานผลการเรียนรู้ที่กำหนด โดยจะต้องพิจารณาเนื้อหาและ วัตถุประสงค์ของรายวิชาประกอบเป็นสำคัญ อาทิ ในรายวิชาที่เป็นวิชาบังคับในกฎหมายพื้นฐานที่สำคัญ ซึ่งมักเป็นชั้นเรียนขนาดใหญ่ อาจใช้การสอนแบบบรรยายและอภิปราย (Lecture and discussion method)

เป็นหลักร่วมกับการสอนแบบเน้นกรณีปัญหา (Problem – based method) ในขณะที่รายวิชาที่เป็นวิชาเลือก ซึ่งอาจจะมิขนาดชั้นเรียนเล็กและมุ่งให้ผู้เรียนศึกษาตามความสนใจ อาจจัดการเรียนการสอนหลายแบบ ประกอบกัน ไม่ว่าจะเป็นการเรียนการสอนเชิงสัมมนา การสอนแบบเน้นกรณีปัญหา ประกอบกับการสอนแบบเน้นการแสวงความรู้ด้วยตนเอง (Self-study method) การสอนแบบมุ่งเน้นการคิดวิเคราะห์ (Criticality-based method) หรือในกรณีของรายวิชาที่มุ่งเน้นทักษะของผู้เรียน อาจจัดการเรียนการสอนแบบเน้นสมรรถนะ (Competency – based method) การสอนแบบมุ่งเน้นการสร้างผลผลิต (Productivity-based method) การสอนแบบสาธิต (Demonstration method) การสอนแบบใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation method) การสอนกฎหมายเชิงคลินิก (Clinical legal education) เป็นต้น

นอกจากนี้ การสื่อสารความคิด ความเข้าใจ การโต้เถียงวิพากษ์วิจารณ์ รวมไปถึงการรับฟังผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นการสื่อด้วยเอกสารหรือการเขียน หรือด้วยวาจาในรูปของการโต้เถียง การอภิปราย การนำเสนอ หรือการประชุม ล้วนเป็นทักษะที่สำคัญยิ่งของนักกฎหมาย ผู้สอนในแต่ละรายวิชาควรที่จะได้จัดให้นักศึกษามีการฝึกฝนทักษะเหล่านี้ประกอบไปด้วย อันจะทำให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะเหล่านี้ไปตลอดจนจบการศึกษา และมีทักษะเหล่านี้ติดตัวออกไปประกอบอาชีพการงานได้เป็นอย่างดี

๙.๒ การประเมินผลการเรียนรู้ หมายถึง การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งต้องวัดและประเมินผลการเรียนรู้ให้ครบตามมาตรฐานผลการเรียนรู้ของหลักสูตรทั้ง ๕ ด้าน เทคนิคหรือวิธีการ สามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น การสอบข้อเขียน ซึ่งอาจจะเป็นการสอบปลายภาคแต่เพียงอย่างเดียว หรืออาจจะประกอบด้วย การสอบกลางภาคและการสอบปลายภาค รวมถึงการกำหนดให้มีการทดสอบย่อยก็ได้ การมอบหมายงานให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองแล้วนำเสนอต่อผู้สอนและเพื่อนร่วมห้อง การนำเสนอเป็นรายงาน การอภิปราย การวัดผลจากพฤติกรรมในห้องเรียน การวัดผลการเรียนรู้ในแต่ละด้านจะต้องเลือกใช้เทคนิคหรือวิธีการวัดผลที่เหมาะสม เพื่อให้การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้อง เทียบตรง และเป็นไปตามที่คาดหวัง

เกณฑ์การวัดและการประเมินผลต้องเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี ของกระทรวงศึกษาธิการ โดยสถาบันเป็นผู้กำหนดเกณฑ์การวัดผลและเกณฑ์ขั้นต่ำของแต่ละรายวิชา อย่างสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้และวิธีการสอนของแต่ละรายวิชา รวมทั้งพัฒนาการของผู้เรียน

ตัวอย่างวิธีการวัดและประเมินผล ได้แก่

(๑) ด้านคุณธรรม จริยธรรม ใช้การสังเกตพฤติกรรม การประเมินตนเอง การประเมินโดยเพื่อนร่วมชั้นเรียน หรือกลุ่มงาน การสอบข้อเขียน การประเมินผลงานที่มอบหมาย

(๒) ด้านความรู้ ใช้การสอบข้อเขียน การสอบปากเปล่า การสอบปฏิบัติ การเขียนรายงาน และนำเสนอด้วยวาจา

(๓) ด้านทักษะทางปัญญา ใช้การสอบข้อเขียน การสอบปากเปล่า การสอบปฏิบัติ การเขียนรายงาน การวิจัยและนำเสนอด้วยวาจา การสังเกตการณ์ให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น การมอบหมายงานที่ต้องกระตุ้นให้เกิดการประมวลความรู้ของผู้เรียน

(๔) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ใช้การสังเกตพฤติกรรม การประเมินตนเอง การประเมินโดยเพื่อนร่วมชั้นเรียนหรือกลุ่มงาน การประเมินผลงานที่มอบหมาย และการนำเสนอ

(๕) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ใช้การสอบข้อเขียน การสอบปากเปล่า การสอบปฏิบัติ การสังเกตจากการให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น ใช้การประเมินผลงานที่มอบหมายและการนำเสนอ

๑๐. การทวนสอบมาตรฐานผลการเรียนรู้

สถาบันต้องกำหนดระบบและกลไกในการทวนสอบยืนยันว่าผู้เรียนและผู้สำเร็จการศึกษาทุกคนมีผลการเรียนรู้ทั้ง ๕ ด้าน ตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์

๑๐.๑ การทวนสอบขณะที่ผู้เรียนกำลังศึกษาอยู่ แยกเป็นการทวนสอบในระดับรายวิชา โดยให้ผู้เรียนประเมินผลการเรียนการสอนกับการทวนสอบในระดับหลักสูตร และควรจัดให้มีระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถาบันเพื่อทวนสอบมาตรฐานผลการเรียนรู้ และรายงานผล

๑๐.๒ การทวนสอบมาตรฐานผลการเรียนรู้ภายหลังผู้เรียนสำเร็จการศึกษา ในส่วนนี้ สถาบันต้องสำรวจหรือวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของบัณฑิตอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลมาปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนและหลักสูตรแบบครบวงจร รวมทั้งการประเมินคุณภาพของหลักสูตรและหน่วยงาน โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียไม่ว่าจะเป็นคณาจารย์ ผู้เรียน บัณฑิต ผู้ใช้บัณฑิต และผู้ประเมินภายนอก

๑๑. คุณสมบัติผู้เข้าศึกษาและการเทียบโอนผลการเรียนรู้

๑๑.๑ คุณสมบัติผู้เข้าศึกษา ผู้เข้าศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ ต้องสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่า

๑๑.๒ การเทียบโอนผลการเรียนรู้ ให้เป็นไปตามข้อบังคับว่าด้วยการศึกษาาระดับปริญญาตรีที่กำหนดโดยสภาสถาบันภายใต้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๑๒. คณาจารย์และบุคลากรสนับสนุนการเรียนการสอน

๑๒.๑ คุณวุฒิของคณาจารย์ คุณวุฒิของอาจารย์ผู้สอน อาจารย์ประจำหลักสูตร อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร และอาจารย์พิเศษ ให้เป็นไปตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี ที่มีผลใช้บังคับในปัจจุบัน

๑๒.๒ บุคลากรสนับสนุน สถาบันควรมีบุคลากรสนับสนุนที่มีคุณวุฒิและมีความรู้ความสามารถทักษะด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับความจำเป็นและความต้องการของการจัดการเรียนการสอนอย่างเพียงพอ

๑๓. ทรัพยากรการเรียนการสอนและการจัดการ

สถาบันควรสนับสนุนและจัดทรัพยากรเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุผลตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ และวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ตามศักยภาพของแต่ละสถาบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องดังต่อไปนี้

(๑) การจัดให้มีห้องสมุด ตำรามาตรฐาน วารสารทางวิชาการสาขาวิชานิติศาสตร์และสาขาวิชาอื่นที่เกี่ยวข้อง คำพิพากษา คำวินิจฉัย และฐานข้อมูลทางกฎหมายที่สำคัญอย่างพอเพียง โดยให้คำนึงถึงขนาดและศักยภาพของแต่ละสถาบัน

(๒) การจัดให้มีเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ในการเรียนการสอน การฝึกทักษะต่าง ๆ และการค้นคว้าหาข้อมูล

(๓) การจัดให้มีห้องเรียนที่มีโสตทัศนูปกรณ์ สื่อการสอนที่ทันสมัย ตลอดจนสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้ในขนาดที่หลากหลายสอดคล้องกับลักษณะรายวิชาต่าง ๆ และมีจำนวนที่เพียงพอ

(๔) การประสานงานกับสถาบันอุดมศึกษาอื่น หรือหน่วยงานอื่นเพื่อจัดให้มีทรัพยากรทางการเรียนการสอนร่วมกันเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนและคณาจารย์

๑๔. แนวทางการพัฒนาอาจารย์

สถาบันควรจัดให้มีกลไกและระบบในการพัฒนาอาจารย์ให้มีความรู้ความสามารถและศักยภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของคณาจารย์อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ตามศักยภาพและความจำเป็นของแต่ละสถาบัน ตัวอย่างของกลไกและระบบดังกล่าวอาจประกอบด้วย

(๑) การปฐมนิเทศอาจารย์ใหม่ (ถ้ามี)^๖

(๒) การอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน การพัฒนางานวิชาการ การวัดและประเมินผล และการวิจัย

(๓) ระบบการพัฒนาความรู้และศักยภาพของอาจารย์อย่างต่อเนื่อง ทั้งในเรื่องของการสนับสนุนการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไป และการให้ทุนไปศึกษาอบรมระยะสั้นเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการ หรือวิชาชีพ

(๔) การสร้างระบบสนับสนุนให้ผลิตผลงานทางวิชาการ การให้ทุนสนับสนุนการวิจัย การจัดให้มีช่องทางการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ อาทิเช่น การจัดสัมมนาทางวิชาการ การประชุมทางวิชาการ การจัดทำวารสารทางวิชาการ

(๕) การจัดทำความตกลงกับสถาบันอุดมศึกษาอื่นหรือหน่วยงานอื่น เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลหรือทรัพยากรสนับสนุนการเรียนการสอน การแลกเปลี่ยนคณาจารย์ การร่วมมือในการเรียนการสอน หรือการทำวิจัยร่วมกัน และการจัดกิจกรรมทางวิชาการร่วมกัน

๑๕. การประกันคุณภาพหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

สถาบันที่จัดการเรียนการสอนสาขาวิชานิติศาสตร์ต้องสามารถประกันคุณภาพหลักสูตรและจัดการเรียนการสอนตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ โดยกำหนดตัวบ่งชี้หลักและเป้าหมายผลการดำเนินงานทั่วไป ตามเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถาบัน และอย่างน้อยต้องมีตัวบ่งชี้ดังต่อไปนี้

(๑) อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรอย่างน้อยร้อยละ ๘๐ มีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อวางแผน ติดตาม และทบทวนการดำเนินงานหลักสูตร

(๒) มีรายละเอียดของหลักสูตรตาม มคอ.๒ ที่สอดคล้องกับมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์

(๓) มีการจัดทำรายละเอียดของรายวิชา และประสบการณ์ภาคสนาม (ถ้ามี) ตาม มคอ.๓ และ มคอ.๔ อย่างน้อยก่อนการเปิดสอนในแต่ละภาคการศึกษาให้ครบทุกรายวิชา

(๔) มีการจัดทำรายงานผลการดำเนินการของรายวิชา และรายงานผลการดำเนินการของประสบการณ์ภาคสนาม (ถ้ามี) ตาม มคอ.๕ และ มคอ.๖ ภายใน ๓๐ วัน หลังสิ้นสุดภาคการศึกษาที่เปิดสอนให้ครบทุกรายวิชา

^๖ หมายความว่าไม่ได้เป็นการบังคับที่ต้องดำเนินการทุกปี หากในบางปีไม่มีกรับอาจารย์ใหม่เข้าปฏิบัติงาน ก็ไม่มีเหตุอันใดต้องจัดให้มีการปฐมนิเทศ

(๕) มีการจัดทำรายงานผลการดำเนินการของหลักสูตร ตาม มคอ.๗ หรือเกณฑ์มาตรฐานอื่น ภายใน ๖๐ วัน หลังสิ้นสุดปีการศึกษา

(๖) มีการทวนสอบผลสัมฤทธิ์ของนักศึกษาตามมาตรฐานผลการเรียนรู้ที่กำหนดใน มคอ.๓ และ มคอ.๔ (ถ้ามี) อย่างน้อยร้อยละ ๒๕ ของรายวิชาที่เปิดสอนในแต่ละปีการศึกษา

(๗) มีการพัฒนา/ปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน กลยุทธ์การสอน หรือการประเมินผล การเรียนรู้ จากผลการประเมินการดำเนินงานที่รายงานใน มคอ.๗ หรือเกณฑ์มาตรฐานอื่น ของปีการศึกษา ที่ผ่านมา

(๘) อาจารย์ใหม่ (ถ้ามี) ทุกคน ได้รับการปฐมนิเทศหรือคำแนะนำด้านการจัดการเรียนการสอน

(๙) อาจารย์ประจำหลักสูตรทุกคนได้รับการพัฒนาทางวิชาการ และ/หรือวิชาชีพ อย่างน้อย ปีการศึกษาละหนึ่งครั้ง

(๑๐) จำนวนบุคลากรสนับสนุนการเรียนการสอน (ถ้ามี) ได้รับการพัฒนาวิชาการ และ/หรือ วิชาชีพ ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๐ ต่อปีการศึกษา

(๑๑) ระดับความพึงพอใจของนักศึกษาปีสุดท้าย/บัณฑิตใหม่ที่มีต่อคุณภาพหลักสูตร เฉลี่ยไม่น้อยกว่า ๓.๕๑ จากคะแนนเต็ม ๕.๐

(๑๒) ระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อบัณฑิตใหม่ เฉลี่ยไม่น้อยกว่า ๓.๕๑ จากคะแนนเต็ม ๕.๐

หรือ สถาบันอุดมศึกษาสามารถกำหนดตัวบ่งชี้ผลการดำเนินงานตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ ได้เอง ซึ่งแต่ละหลักสูตรมีอิสระในการกำหนดตัวบ่งชี้ผลการดำเนินงานที่ใช้ในการติดตาม ประเมิน และ รายงานคุณภาพของหลักสูตรประจำปีที่ระบุไว้ในหมวดที่ ๑ - ๖ ของแต่ละหลักสูตร ตามบริบทและ วัตถุประสงค์ในการผลิตบัณฑิต

สถาบันที่เปิดการเรียนการสอนอาจกำหนดตัวบ่งชี้เพิ่มเติมเพื่อให้สอดคล้องกับพันธกิจและ วัตถุประสงค์ของสถาบัน หรือกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานที่สูงขึ้น เพื่อยกระดับมาตรฐานของตนเอง โดยกำหนดไว้ในรายละเอียดของหลักสูตร

สถาบันที่จะได้รับการรับรองมาตรฐานหลักสูตรตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ ต้องมีผลการดำเนินการบรรลุตามเป้าหมาย ตัวบ่งชี้ที่ ๑ - ๕ และมีผลการดำเนินการ บรรลุตามเป้าหมายตัวบ่งชี้อย่างน้อยร้อยละ ๘๐ ของทั้งหมด อยู่ในเกณฑ์ดีต่อเนื่อง ๒ ปีการศึกษาก่อนการรับรอง

๑๖. การนำมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ สู่การปฏิบัติ

ระบุกระบวนการที่สถาบันอุดมศึกษานำมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ สู่การพัฒนา หลักสูตรใหม่หรือหลักสูตรปรับปรุง ดังนี้

๑๖.๑ ให้สถาบันอุดมศึกษาพิจารณาความพร้อมและศักยภาพในการบริหารจัดการศึกษา ตามหลักสูตรในหัวข้อต่าง ๆ ที่กำหนดในมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์

๑๖.๒ แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ ตามมาตรฐาน คุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วยกรรมการอย่างน้อย ๕ คน โดยมีอาจารย์ ผู้รับผิดชอบหลักสูตรอย่างน้อย ๒ คน ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานิติศาสตร์ ซึ่งเป็นบุคคล ภายนอกอย่างน้อย ๒ คน เพื่อดำเนินการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี

สาขาวิชานิติศาสตร์ โดยมีหัวข้อของหลักสูตรอย่างน้อยตามที่กำหนดไว้ใน มคอ.๒ (รายละเอียดของหลักสูตร)

๑๖.๓ การพัฒนาหลักสูตรระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ตามข้อ ๑๖.๒ นั้น ในหัวข้อมาตรฐานผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง นอกจากมาตรฐานผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ แล้ว สถาบันอุดมศึกษาอาจเพิ่มเติมมาตรฐานผลการเรียนรู้ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาต้องการให้บัณฑิตระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ของตนมีคุณลักษณะเด่น หรือพิเศษกว่าบัณฑิตในระดับคุณวุฒิและสาขาวิชาเดียวกันของสถาบันอื่น ๆ เพื่อให้เป็นไปตามปรัชญาและพันธกิจของสถาบันฯ และเป็นที่น่าสนใจของบุคคลที่จะเลือกเรียนหลักสูตรของสถาบันฯ หรือผู้ที่สนใจจะรับบัณฑิตเขาทำงานเมื่อสำเร็จการศึกษา โดยให้แสดงแผนที่การกระจายความรับผิดชอบต่อมาตรฐานผลการเรียนรู้จากหลักสูตรรายวิชา (Curriculum Mapping) เพื่อให้เห็นว่าแต่ละรายวิชาในหลักสูตรมีความรับผิดชอบหลัก หรือความรับผิดชอบรองต่อมาตรฐานผลการเรียนรู้ด้านใดบ้าง

๑๖.๔ จัดทำรายละเอียดของรายวิชา รายละเอียดของประสบการณ์ภาคสนาม ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยมีหัวข้ออย่างน้อยตาม มคอ.๓ (รายละเอียดของรายวิชา) และ มคอ.๔ (รายละเอียดของประสบการณ์ภาคสนาม) ตามลำดับ พร้อมทั้งแสดงให้เห็นว่าแต่ละรายวิชาจะทำให้เกิดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังในเรื่องใดบ้าง สถาบันฯ ต้องมอบหมายให้ภาควิชา/สาขาวิชาจัดทำรายละเอียดของรายวิชาทุกรายวิชา รวมทั้งรายละเอียดของประสบการณ์ภาคสนามให้เสร็จเรียบร้อยก่อนการเปิดสอน

๑๖.๕ สถาบันอุดมศึกษาต้องเสนอสภาสถาบันฯ อนุมัติรายละเอียดของหลักสูตร ซึ่งได้จัดทำอย่างถูกต้องสมบูรณ์แล้วก่อนเปิดสอน โดยสภาสถาบันฯ ควรกำหนดระบบและกลไกของการจัดทำและอนุมัติรายละเอียดของหลักสูตร รายละเอียดของรายวิชา และรายละเอียดของประสบการณ์ภาคสนามให้ชัดเจน

๑๖.๖ สถาบันอุดมศึกษาต้องเสนอรายละเอียดของหลักสูตร ซึ่งสภาสถาบันอุดมศึกษาอนุมัติให้เปิดสอนแล้วเสนอสํานักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษารับทราบภายใน ๓๐ วัน นับตั้งแต่วันที่สภาสถาบันฯ อนุมัติ

๑๖.๗ เมื่อสภาสถาบันอุดมศึกษาอนุมัติตามข้อ ๑๖.๕ แล้ว ให้มอบหมายอาจารย์ผู้สอนแต่ละรายวิชาดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามกลยุทธ์การสอนและการประเมินผลที่กำหนดไว้ในรายละเอียดของหลักสูตร รายละเอียดของรายวิชา และรายละเอียดของประสบการณ์ภาคสนาม ให้บรรลุมาตรฐานผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของสาขา/สาขาวิชา

๑๖.๘ เมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอน การประเมินผลและการทวนสอบผลการเรียนรู้แต่ละรายวิชาและประสบการณ์ภาคสนามในแต่ละภาคการศึกษาแล้ว ให้อาจารย์ผู้สอนจัดทำรายงานผลการดำเนินการของรายวิชาซึ่งรวมถึงการประเมินผลและการทวนสอบผลการเรียนในรายวิชาที่ตนรับผิดชอบ พร้อมปัญหา/อุปสรรคและข้อเสนอแนะ โดยมีหัวข้ออย่างน้อยตาม มคอ.๕ (รายงานผลการดำเนินการของรายวิชา) และ มคอ.๖ (รายงานผลการดำเนินการของประสบการณ์ภาคสนาม) ให้อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรประมวล/วิเคราะห์ประสิทธิภาพและประสิทธิผลการดำเนินการ และจัดทำรายงานผลการดำเนินการของหลักสูตรในภาพรวม ประจำปีการศึกษาเมื่อสิ้นปีการศึกษา โดยมีหัวข้ออย่างน้อยตาม มคอ.๗ (รายงานผลการดำเนินการของหลักสูตร) เพื่อใช้ในการพิจารณาปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรการสอน กลยุทธ์การประเมินผล และแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น และหากจำเป็นจะต้องปรับปรุงหลักสูตรหรือการจัดการเรียนการสอนก็สามารถทำได้

๑๖.๙ เมื่อครบรอบหลักสูตร ให้จัดทำรายงานผลการดำเนินการของหลักสูตร โดยมีหัวข้ออย่างน้อย ตาม มคอ.๗ (รายงานผลการดำเนินการของหลักสูตร) เช่นเดียวกับการรายงานผลการดำเนินการของหลักสูตรในแต่ละปีการศึกษา และวิเคราะห์ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารจัดการหลักสูตร ในภาพรวมว่าบัณฑิตบรรลุมาตรฐานผลการเรียนรู้ตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ รวมทั้งให้นำผลการวิเคราะห์ มาปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร และ/หรือการดำเนินการของหลักสูตรต่อไป

**๑๗. การเผยแพร่หลักสูตรที่มีคุณภาพและมาตรฐานตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิฯ ซึ่งบันทึก
ในฐานข้อมูลหลักสูตรเพื่อการเผยแพร่ (Thai Qualifications Register : TQR)**

การเผยแพร่หลักสูตรที่มีคุณภาพและมาตรฐานตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ให้เป็นไปตามการกำหนดของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และที่แก้ไขเพิ่มเติม
